

NOBILITACE A NOVÁ ŠLECHTA V ČESKÝCH ZEMÍCH V 18. STOLETÍ

Výběrový seminář

Jiří Brňovják
Katedra historie & Centrum pro
hospodářské a sociální dějiny
Ostravská univerzita v Ostravě
jiri.brnovjak@osu.cz

NOBILITACE, PANOVNICKÁ MOC A STAVOVSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Předbělohorské období

- Stratifikace šlechty – vyšší (panský stav), nižší (rytíři, vladykové, panoši atd.)
- Erbovní listiny – panovnické nadání šlechtických atributů
- Přijetí mezi stavy – na základě vůle a ochoty stavů samotných + jistá forma kooperace panovníka (erbovní list/Wappenbrief, doporučení, u cizinců povolení k usazení v českých zemích)
- Pozvolné pronikání šlechtických listin (Adelsbriefe) z rakouského/říšského prostředí
- Snahy o aplikaci říšské titulatury

W

WADISIAYVS Dei gratia Hungarie Bohemie Dalmacie Croatiae Romae Sanctae Gallicie Lodovicus Panonie Bulgariae Rex Marchio Moraviae Dux Sclaviae Sueviae ac Marchio Iuliacae Ad perpetuam rei memoriam Notum
 facimus tenore presentium universis Quod cum ex officio debito Regibus quibus fas est ex rebus sollicitudo incumbat et de nobis ac subditis nostris bene merito curare et animi huiusmodi pro fide et honoris ipsius ad altioris gradus digni-
 tatem promoveri et exaltare curamus in eadem ecclesia pro summo et maximo et maxime ita universis quibus officio ad hunc usque ex videtur et iure suo vel iure suo perrencia animi aut corporis decenter curam suscipere et implere et proinde
 sublimioribus titulis vel suis ecclesiam auctore. Responsumque compluribus obsequiis presentibus et regis laurencij Beroniam Arctium et medicum Doctoris medici nostri gratia nobis dilecti Quis nobis interea fidei proposita animo
 exhibuit Quotidie adhuc fideliter et constantissime mittere et exhibere non ce-
 dunt In cuius una se parte in campo rubro virgo nuda palis erubens in dextera
 velo scriptum Sic natura creavit In sinistra manu coronam auream gestans In
 summitate ea ipsa puella palis erubens nuda dextera nuda et extendens velum
 iuxta sibi habens vividans comas suas et ocula extorcet Ornamentis vero
 rotatorum flos et reflexu ambientibus Valentes ex eo propositorem atque exatio-
 de potestate Regia facimus Et ipsa insignia nobilitatis sibi atque filijs et
 in sacro et gallica coronam in sinistra manu gestat Eam coronam ex manu
 prout hic in medio horum litterarum suis appropriatis coloribus arte atque indu-
 briciensis cum filijs et universa posteritate sua hys armis Libere uti Et alia
 sigillis et annulis deferre possint et valeant Solam nobilitatem appropiam et
 In quorum fidelem omnium fidem firmitatem perpetuamque etiam nos hys fieri Invenit Scilicet assensu appropiam nuncupat perceptis Datum prope sacra sedes post festum et circumpunctum Anno Salutaris

In commissione ipsa Regis

Pobělohorské období

- Právní „vakuum“ v letech 1620–1627/1628 – větší prostor pro pronikání říšské titulatury
- Obnovená zřízení zemská (1627/1628)
 - Právní kodifikace výhradního práva panovníka na udílení šlechtických titulů
 - Legalizace říšské titulární struktury
 - Monopol nad kontrolou vertikálního pohybu ve stavovské společnosti – tradice zachována s rezervací panovnického práva rozhodnout podle vlastní vůle
- Reskript z roku 1629
 - Rozlišení mezi erbovní listinou (Wappenbrief) a šlechtickou listinou (Adelsbrief → Grad und Stand des Adels)
- 1640 Deklaratoria a novely (1650 přijata na Moravě) – potvrzení

		1) prostý šlechtický stav ([einfacher] Adelstand)
„stavovská“ šlechta	(nižší šlechta)	2) rytířský stav (Ritterstand): - rytíři ([neuer] Ritterstand) - starožitný rytířský stav (alter Ritterstand)
	(vyšší šlechta)	3) stav svobodných pánů/panský stav (Freiherrstand/Herrenstand): - svobodní páni ([[neuer] Freiherrstand/Herrenstand) - starožitný stav svobodných pánů (alter Freiherrstand/Herrenstand) 4) hraběcí stav (Grafenstand) 5) knížecí stav (Fürstenstand), popř. vévodský titul (Herzogstitel)

**Titulární stratifikace české šlechty ustálená v druhé polovině 17. století
(řazeno vzestupně)**

PŘIJÍMÁNÍ MEZI STAVY V OBDOBÍ PO VYDÁNÍ OZZ

- Základní norma – Obnovená zřízení zemská
 - Zakupování deskových statků pouze s panovnickým povolením (Consens), časem toto právo nazýváno jako **inkolát**
 - **Přísaha** dědičné poddanosti panovníkovi (Erb-Huldigung, Erb-Huldigungs-Ayd, juramentum fidelitatis)
 - **Revers** k zemi – písemný slib zachovávat současná i budoucí panovnická nařízení a zemská práva a zřízení
- Deklaratoria a novely 1640/1650 – precizování systému formalizovaného přijímání mezi stavy = **habilitace v zemi**
- Evidence ve specializovaných kvaternech českých a moravských zemských desk
- Pozdější vývoj – podřízení vybraných duchovních a olomouckých manů inkolátním, resp. habilitačním pravidlům
- Snaha sjednotit slezské poměry s českými a moravskými

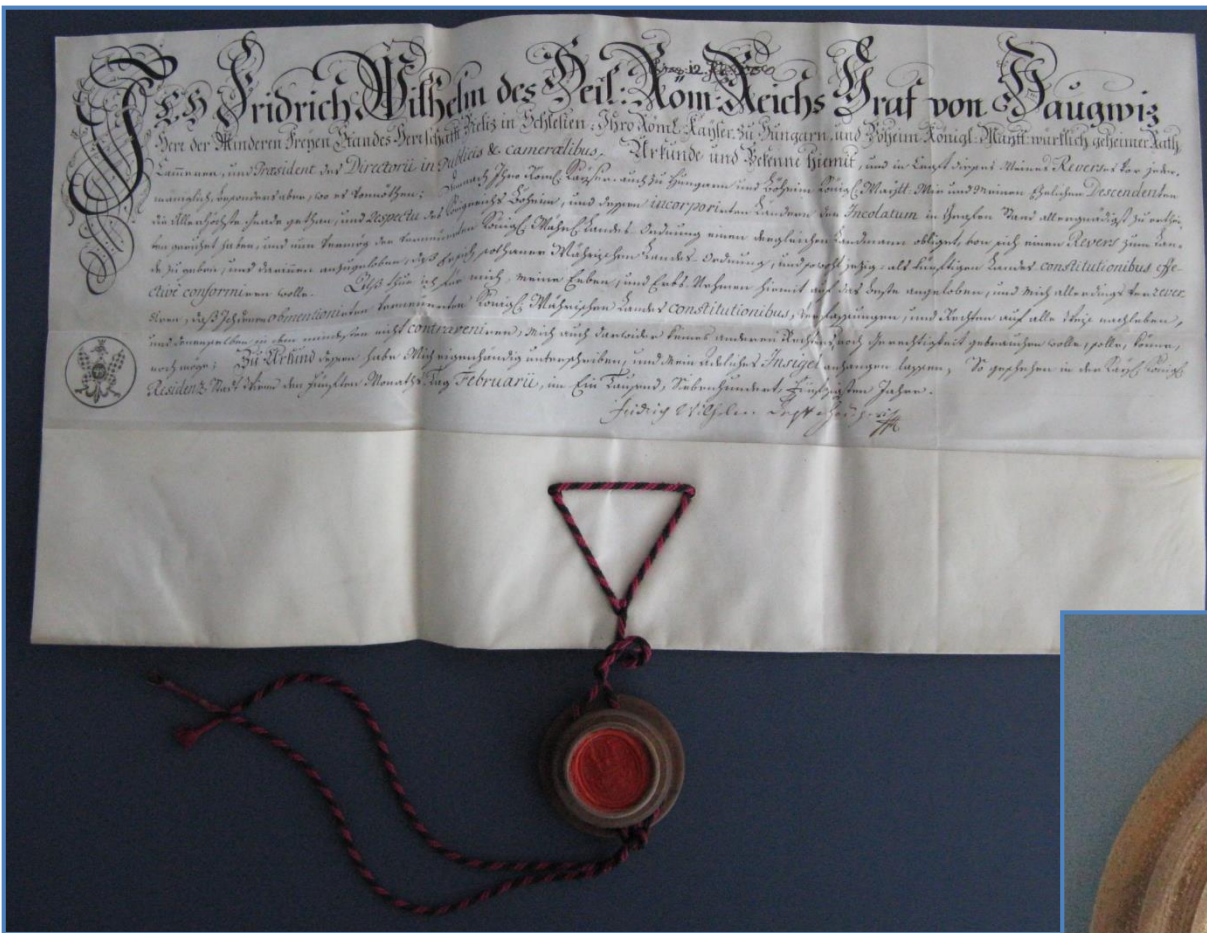
- 1781 zrušení juramenta fidelitatis Josefem II.
- Přelom 18. a 19. století – uvolňování inkolátních pravidel, současně deklarování potřeby uchovat proces habilitace v zemi
- Kolidování s Všeobecným občanským zákoníkem
- Revoluční léta 1848/1849
 - zánik stavovského zřízení
 - zánik reversů k zemi
 - Konec udílení inkolátů – definitivně odstraněno ministerským nařízením z 1849 (přestal být podmínkou pro nákup deskových statků) a panovnickými nařízeními 1852 a 1853

Slib věrnosti panovníkovi (mOZZ, čl. A.2)

„Já N. přísahám Pánu Bohu Všemohacímu, blahoslavené Panně Mariji matce Boží, a všem svatým a V. Kr. Msti (titul N. N.) jakožto králi českému a margkrabí moravskému, králi a pánu, pánu mému nejmilostivějšímu a dědičnému, V. Kr. Msti dědičným a budaucím králům českým a margkrabiatům moravským, věrný a poslušný býti, v žádných radách a schůzkách, kteréžby k aurážce V. Kr. Msti osoby, důstojnosti, řádu a práva se vztahovaly, nesedati ani k nim žádným vymyšleným způsobem pochlebovati aneb povolovati, nýbrž ke všemu, což by k rozmnožení a zachování důstojnosti, slávy a mocnosti V. Kr. Msti, dědicův i budaucích králův českých a margkrabatův moravských i ke všemu jinému obecnému dobrému sloužilo, fedrovati a napomáhati; a, jestli žebych co takového, cožby proti V. Kr. Msti důstojnosti čelilo, se dověděl, proti tomu beyti a i hned V. Kr. Mst o tom bez prodlení vystřehnauti, a všecko to což věrnému poddanému vrchnosti a pánu jeho dědičnému činiti náleží, od sebe činiti a zachovati, beze všeho umenšení chci. Toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohací, blahoslavená Panna Maria a všickní svatí. Amen.“

Revers k zemi
Braida, 1670

Revers k zemi
Haugwitz, 1750

des Johann Peter Revers zum Lande
Hingwirts

N° 17.

Anno 1735, am Donnerstag der gedächtnis der heiligen Beate
Katharina, welcher war der 22. monatstag Decembris, ist
hieser Revers zum Lande, Dumbel am Dischfals eingekommen
Joh. König: Tribunal: Decreto, in des König: in Mor-
gum: farb: praganer Kurfürstliche Magistat: Quatorn sub
N°. 1. fol: 221. und 222. ordentlich eintreüßel, und einget-
rieben, auf füruber gegenwärtig attestatum von mir
aufgeleitet worden. Actum apud Regias Tabulas Marchis-
nalis Moraviae, Bruna anno, et die ut supra.

Jos. Adam Ruster-Sandt
Registrator, Taxator, et
Depositarius ibidem.

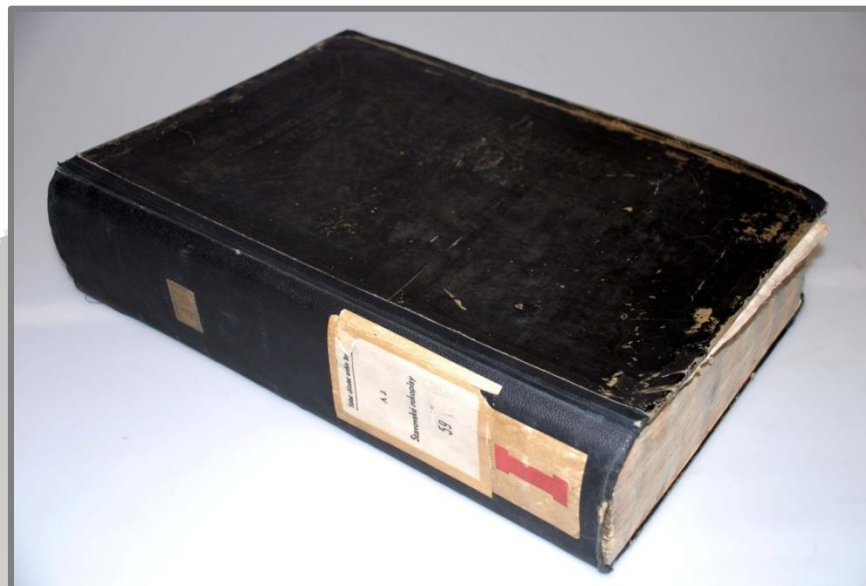
Intimace v MZA, A 12 Stavovská registratura – viz složka

Kvaterny majestátů moravských desk zemských

- A (1642–1668)
- B (1669–1685)
- C (1686–1699)
- D (1700–1716)
- E (1717–1730)
- F (1731–1742)
- G (1743–1754)
- H (1755–1765)
- I (1766–1772)
- K (1773–1785)
- L (1786–1815)
- M (1816–1852)

- repertář I. (1642–1725)
- repertář II. (1726–1845)

Kancelář

Nobilitace

(listina)

Inkolát

(listina)

Intimace

(reskript/dekret)

Intimace

(reskript/dekret)

Juramentum – intimace

(reskript/dekret)

Revers

(vkladatel)

Gubernium

Intimace

(misiva)

Intimace

(misiva)

Intimace

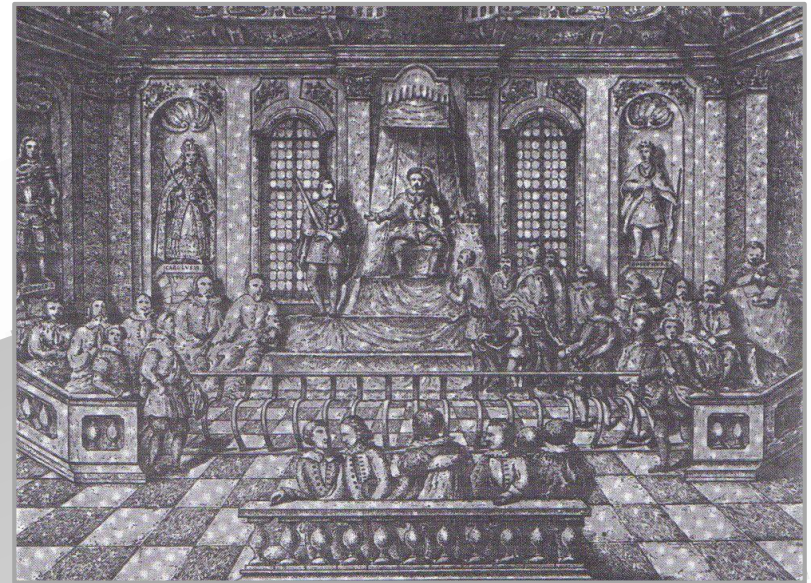
(misiva)

(kvaterny slibů
věrnosti, 1671–1681)

Intimace + příkaz k intab.

(misiva)

Úřad desk
zemských:
kvaterny
Majestátů

Stavovský (Zemský) dům v Brně, Dominikánské náměstí, 1666–1672

Zasedací sál Stavovského domu

Dikasteriální (Místodrž.) palác

Děkuji za Vaši pozornost!

Jiří Brňovják